

THE IMPACT OF PRECISION FIRE SYSTEMS ON MODERN MILITARY STRATEGY

Aydin Sadikhzada¹

UDC: 355.02:355.42:623.462.1

LBC: 68.21:68.8

HoS: 158

doi: 10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88

Keywords:

Precision strike systems,
Precision-guided munitions,
Long-range fires,
Operational art,
Multi-domain operations,
Strategic deterrence

ABSTRACT

The nature of contemporary warfare has undergone profound transformation in the twenty-first century as a result of rapid technological advancement, digitalization of the information environment, and the widespread deployment of precision-guided weapon systems. Traditional models of warfare based on massed firepower and numerical superiority are increasingly being replaced by approaches centered on precision, selectivity, and operational-depth engagement. Within this evolving framework, precision strike systems have become not merely tactical tools but key determinants in shaping operational art and modern military strategy.

Precision fire systems significantly influence decision-making processes at both operational and strategic levels by accelerating operational tempo, expanding maneuver capabilities, and ensuring more efficient allocation of resources. Long-range precision strikes enable the neutralization of enemy command-and-control structures, logistics networks, and reserve formations at operational depth. Such capabilities contribute to battlefield shaping, the preservation of initiative, and the attainment of strategic superiority.

Contemporary doctrinal documents emphasize long-range precision fires as one of the decisive factors capable of altering the course of military operations. Within the framework of multi-domain operations, precision strike systems function as a mechanism that transforms information superiority into fire superiority, effectively bridging tactical outcomes and strategic effects.

The objective of this article is to analyse the evolution of precision fire systems, examine their operational and strategic impact, and assess their role within contemporary military strategy. The study concludes that precision strike systems have become fundamental components of deterrence, operational manoeuvre, and strategic planning in the modern security environment.

Subject area:

Social Sciences

Research field:

Military Strategy

¹ First Lieutenant, Officer of the Ministry of Defense of the Republic of Azerbaijan; Baku, Azerbaijan

E-mail: sadixzadeaydin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-9676-824X>

To cite this article: Sadikhzada, A. [2026]. The Impact of Precision Fire Systems on Modern Military Strategy. *History of Science journal*, 7(2), pp.80-88.

<https://doi.org/10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88>

Article history:

Received: 05.02.2026

Revised: 09.03.2026

Accepted: 01.06.2026

Published: 15.06.2026

DƏQIQ ATƏŞ SİSTEMLƏRİNİN MÜASİR HƏRBİ STRATEGİYAYA TƏSİRİ

Aydın Sadıxzadə¹

UOT: 355.02:355.42:623.462.1

KBT: 68.21:68.8

HoS: 158

doi: 10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88

Açar sözlər:

Dəqiq atəş sistemləri,
Yüksək dəqiqlikli
silahlar,
Artilleriya,
Uzun mənzilli
zərbələr,
Operativ sənət,
Çoxsahəli
əməliyyatlar,
Strateji çəkəndirmə

ANNOTASIYA

Müasir müharibələrin xarakteri XXI əsrdə sürətli texnoloji inkişaf, informasiya mühitinin rəqəmsallaşması və yüksək dəqiqlikli silah sistemlərinin geniş tətbiqi nəticəsində əsaslı transformasiyaya məruz qalmışdır. Ənənəvi kütləvi atəş və resurs üstünlüyünə əsaslanan müharibə modeli tədricən dəqiq, selektiv və operativ dərinliyə yönəlmiş zərbələrə əsaslanan yanaşma ilə əvəz olunmaqdadır. Bu kontekstdə dəqiq atəş sistemləri yalnız taktiki effektivlik vasitəsi deyil, həm də operativ sənətin və hərbi strategiyanın formalaşdırılmasında mühüm amilə çevrilmişdir.

Dəqiq atəş sistemləri operativ və strateji səviyyədə qərarvermə prosesinə birbaşa təsir göstərərək əməliyyat tempini sürətləndirir, manevr imkanlarını genişləndirir və resursların daha səmərəli istifadəsini təmin edir. Uzun mənzilli və yüksək dəqiqlikli zərbələr düşmənin komanda-idarəetmə strukturlarını, logistika xətlərini və ehtiyat qüvvələrini operativ dərinlikdə sıradan çıxarmağa imkan verir. Bu işə döyüş meydanının formalaşdırılmasına, təşəbbüsün əldə saxlanılmasına və strateji üstünlüyün təmin olunmasına şərait yaradır.

Müasir doktrinal sənədlərdə uzun mənzilli dəqiq zərbələr müharibənin gedişatını dəyişdirən əsas alətlərdən biri kimi qiymətləndirilir. Çoxsahəli əməliyyatlar konsepsiyasında dəqiq atəş sistemləri informasiya üstünlüyünü atəş üstünlüyünə çevirən əsas mexanizm kimi çıxış edir və taktiki nəticəni strateji effektdə transformasiya edir.

Bu məqalənin məqsədi dəqiq atəş sistemlərinin inkişaf dinamikasını, onların operativ və strateji səviyyədə təsir mexanizmlərini və müasir hərbi strategiyada oynadığı rolu elmi-analitik baxımdan təhlil etməkdir. Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilir ki, dəqiq atəş sistemləri müasir təhlükəsizlik mühitində çəkəndirmə, operativ manevr və strateji planlaşdırmanın əsas komponentlərindən birinə çevrilmişdir.

Sahə:

İctimai elmlər

Tədqiqat sahəsi:

Hərbi Strategiya

¹ Baş leytenant, Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin zabiti; Bakı, Azərbaycan

E-mail: sadixzadeaydin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-9676-824X>

Məqaləyə istinad: Sadıxzadə, A. [2026]. Dəqiq Atəş Sistemlərinin Müasir Hərbi Strategiyaya Təsiri. *History of Science jurnalı*, 7(2), səh.80-88.

<https://doi.org/10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88>

Məqalənin tarixçəsi:

Daxil olub: 05.02.2026

Yenidən baxılıb: 09.03.2026

Təsdiqlənib: 01.06.2026

Dərc olunub: 15.06.2026

ВЛИЯНИЕ СИСТЕМ ВЫСОКОТОЧНОГО ОГНЯ НА СОВРЕМЕННУЮ ВОЕННУЮ СТРАТЕГИЮ

Айдын Садыхзаде¹

УДК: 355.02:355.42:623.462.1

ББК: 68.21:68.8

НоS: 158

doi: 10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88

Ключевые слова:

Высокоточные системы,
Высокоточное оружие,
Дальнобойные удары,
Оперативное искусство,
Много доменные операции,
Стратегическое сдерживание

АННОТАЦИЯ

Характер современных вооружённых конфликтов в XXI веке претерпел существенную трансформацию под влиянием стремительного технологического развития, цифровизации информационной среды и широкого внедрения высокоточных систем вооружения. Традиционная модель ведения войны, основанная на массовом применении огневых средств и численном превосходстве, постепенно уступает место концепции точечного и глубинного поражения целей. В этих условиях высокоточные системы огневого поражения становятся не только тактическим инструментом, но и важнейшим фактором формирования оперативного искусства и современной военной стратегии.

Высокоточные огневые системы оказывают непосредственное влияние на процесс принятия решений на оперативном и стратегическом уровнях, ускоряя темп операций, расширяя возможности манёвра и обеспечивая более рациональное использование ресурсов. Дальнобойные высокоточные удары позволяют поражать пункты управления, логистические узлы и резервы противника в оперативной глубине. Это способствует формированию благоприятных условий на поле боя, сохранению инициативы и достижению стратегического превосходства.

Современные доктринальные документы рассматривают дальнобойные высокоточные средства поражения как один из ключевых факторов, способных изменить ход военных действий. В рамках концепции много доменных операций высокоточные системы выполняют функцию преобразования информационного превосходства в огневое превосходство, связывая тактический результат со стратегическим эффектом.

Цель данной статьи заключается в анализе эволюции высокоточных систем огневого поражения, оценке их оперативного и стратегического воздействия, а также определении их роли в современной военной стратегии. В результате исследования делается вывод о том, что высокоточные системы стали фундаментальным элементом стратегического сдерживания, оперативного манёвра и военного планирования в современных условиях безопасности.

Область исследования:

Социальные науки

Научная область:

Военная стратегия

¹ Старший лейтенант, офицер Министерства обороны Азербайджанской Республики; Баку, Азербайджан

E-mail: sadixzadeaydin@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-9676-824X>

Цитировать статью: Садыхзаде, А. [2026]. Влияние систем высокоточного огня на современную военную стратегию. *Журнал History of Science*, 7(2), с.80-88.

<https://doi.org/10.33864/2790-0037.2026.v7.i2.80-88>

История статьи:

Поступила: 05.02.2026

Переработана: 09.03.2026

Принята: 01.06.2026

Опубликована: 15.06.2026

1. Giriş

XXI əsrdə müharibənin aparılma forması fundamental transformasiyaya məruz qalmışdır. Sənaye dövrünün kütləvi ordu və attrisiya əsaslı müharibə modeli tədricən texnologiya, informasiya sürəti və yüksək dəqiqlikli zərbələrə əsaslanan yeni əməliyyat paradigması ilə əvəz olunmaqdadır. Əgər XX əsrin böyük müharibələrində üstünlük əsasən canlı qüvvə və resurs kəmiyyətinə söykənirdisə, müasir mərhələdə həlledici faktor operativ çeviklik, informasiya üstünlüyü və dəqiq təsir imkanlarıdır [Joint Chiefs of Staff, 2021].

Attrisiya modeli düşmənin uzunmüddətli tükəndirilməsi və maddi-texniki potensialının mərhələli zəiflədilməsi prinsipinə əsaslanırdı. Bu modeldə artilleriya və digər atəş vasitələri əsasən sahə hədəflərinə qarşı genişmiqyaslı tətbiq edilirdi. Lakin müasir təhlükəsizlik mühitində sürət və selektivlik prioritet təşkil edir. Dəqiq atəş sistemlərinin tətbiqi ilə artıq əsas məqsəd düşmənin kütləvi məhvi deyil, onun funksional qabiliyyətlərinin – komanda-idarəetmə, logistika, rabitə və koordinasiya sistemlərinin sıradan çıxarılmasıdır.

Dəqiq atəş sistemləri yalnız taktiki üstünlük yaratmaqla kifayətlənmir, həm də operativ dərinlikdə yerləşən obyektlərin məhv edilməsinə imkan verir. Bu isə düşmənin komanda-idarəetmə strukturuna birbaşa təsir göstərir və qərarvermə prosesini pozur [Department of Defense, 2021]. Operativ sənət baxımından bu dəyişiklik döyüş meydanının anlayışını genişləndirir: artıq qarşıdurma yalnız ön xəttlə məhdudlaşmır, əməliyyatın bütün dərinliyi təsir zonasına daxil olur.

Müasir hərbi strategiyada əsas məqsədlərdən biri təşəbbüsün qorunması və qərarvermə dövrünün qısaltılmasıdır. Şəbəkə inteqrasiyalı atəş sistemləri və real vaxt rejimində kəşfiyyat məlumatlarının ötürülməsi “sensor-to-shooter” zəncirini optimallaşdırır və operativ reaksiyanı sürətləndirir [NATO Standardization Office, 2016]. Bu isə müharibənin dinamikasını dəyişdirərək sürət əsaslı üstünlük modelini formalaşdırır.

Digər tərəfdən, çoxsahəli əməliyyatlar konsepsiyası müharibənin yalnız fiziki məkanla məhdudlaşmadığını göstərir. Quru, hava, dəniz, kosmos və kiber məkanın qarşılıqlı təsiri müasir əməliyyatların əsas xüsusiyyətinə çevrilmişdir. Bu mühitdə dəqiq atəş sistemləri informasiya üstünlüyünü real kinetik təsirə çevirən əsas mexanizm kimi çıxış edir [U.S. Army, 2020].

Beləliklə, müasir müharibədə dəqiq atəş sistemlərinin rolu yalnız texnoloji yeniliklə izah edilə bilməz. Onlar operativ sənətin transformasiyasına, strateji planlaşdırmanın yenidən qurulmasına və çəkəndirmə konsepsiyasının genişlənməsinə təsir göstərən struktur elementə çevrilmişdir. Bu məqalənin məqsədi məhz bu transformasiyanın mahiyyətini təhlil etmək və dəqiq atəş sistemlərinin müasir hərbi strategiyadakı yerini elmi baxımdan əsaslandırmaqdır.

2. Dəqiq atəş sistemlərinin inkişafı

Dəqiq atəş sistemlərinin inkişafı hərbi texnologiyanın ümumi transformasiyası ilə paralel şəkildə formalaşmışdır. XX əsrin ortalarına qədər artilleriya və raket sistemləri əsasən ballistik trayektoriyaya əsaslanan, sahə hədəflərinə qarşı tətbiq edilən və nisbətən yüksək yayınma göstəricilərinə malik vasitələr idi. Bu mərhələdə effektivlik daha çox atəş sıxlığı və mərmii sayının çoxluğu ilə təmin olunurdu.

Texnoloji sıçrayış peyk naviqasiyası və inersial idarəetmə sistemlərinin tətbiqi ilə başlamışdır. Xüsusilə GPS əsaslı yönləndirmə mexanizmləri mərmilərin və raketlərin hədəfə çatma dəqiqliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırmışdır. Bu texnologiyalar sayəsində dairəvi ehtimal yayınması (CEP – Circular Error Probable) göstəricisi kəskin şəkildə azalmış və selektiv zərbə imkanları yaranmışdır [Department of the Army, 2019].

İnersial naviqasiya sistemləri peyk siqnallarının zəiflədiyi və ya bloklandığı mühitlərdə alternativ dəqiqlik təmin edən mexanizm kimi çıxış edir. Müasir yüksək dəqiqlikli mərmilər

və raketlər adətən hibrid idarəetmə sistemləri ilə təchiz olunur ki, bu da onların elektron müharibə şəraitində effektivliyini qoruyur [Department of Defense, 2021].

Müasir artilleriya doktrinasında uzun mənzilli və yüksək dəqiqlikli atəş vasitələri əməliyyatın ilkin mərhələsində təşəbbüsün ələ keçirilməsi üçün əsas alətlərdən biri hesab olunur. Əməliyyatın başlanğıcında düşmənin komanda-idarəetmə məntəqələrinin, hava hücumundan müdafiə sistemlərinin və logistika infrastrukturalarının məhv edilməsi sonrakı manevr mərhələsinin uğurunu müəyyənləyir [FM 3-09, 2020].

XX əsrin sonlarından etibarən yüksək dəqiqlikli silah sistemlərinin inkişafı sürətlənmiş və artilleriya sahəsində yeni nəsil idarəolunan mərmilər tətbiq edilməyə başlanmışdır. Bu mərmilər lazer və ya peyk əsaslı hədəfləmə mexanizmləri vasitəsilə idarə olunur. Həmin dövrdə operativ-taktiki raket sistemlərinin də dəqiqliyi artırılmış, onların tətbiq dairəsi genişlənməmişdir [Zaloga, 2012].

Bununla yanaşı, rəqəmsal atəş idarəetmə sistemlərinin inkişafı atəş prosesinin avtomatlaşdırılmasına gətirib çıxarmışdır. Hədəf məlumatının kəşfiyyat vasitələrindən real vaxt rejimində ötürülməsi qərarvermə dövrünü qısaltmış və “sensor-to-shooter” zəncirini optimallaşdırmışdır [Joint Chiefs of Staff, 2021]. Bu, operativ tempin artmasına və atəş dəstəyinin daha çevik təşkilinə şərait yaratmışdır.

Dəqiq atəş sistemlərinin inkişafı yalnız texniki tərəqqi ilə məhdudlaşmır, həm də hərbi düşüncə və doktrinanın transformasiyası ilə müşayiət olunur. Müasir hərbi strategiyada artıq əsas məqsəd düşmənin canlı qüvvəsinin kütləvi məhv edilməsi deyil, onun funksional imkanlarının – idarəetmə, koordinasiya və təminat sistemlərinin sıradan çıxarılmasıdır. Bu konseptual dəyişiklik dəqiq atəş sistemlərini operativ sənətin mərkəzi elementinə çevirmişdir [U.S. Army, 2020].

Nəticə etibarilə, dəqiq atəş sistemlərinin inkişafı üç əsas mərhələ ilə xarakterizə oluna bilər:

2.1.I mərhələ: Ballistik dəqiqliyin artırılması mərhələsi

Dəqiq atəş sistemlərinin inkişafının ilkin mərhələsi klassik artilleriya və raket sistemlərinin ballistik göstəricilərinin təkmilləşdirilməsi ilə xarakterizə olunur. Bu mərhələdə əsas məqsəd mərmimin və ya raketin uçuş trayektoriyasının stabilləşdirilməsi, yayılma radiusunun azaldılması və atəş dəqiqliyinin mexaniki-texniki üsullarla artırılması idi.

XX əsrin ortalarına qədər artilleriya əsasən sahə hədəflərinə qarşı tətbiq edilirdi və effektivlik mərmii sayının çoxluğu ilə ölçülürdü. Bu yanaşma attrisiya modelinə əsaslanırdı və düşmənin kütləvi tükəndirilməsi prinsipinə söykənirdi. Ballistik hesablama cədvəllərinin təkmilləşdirilməsi, barıt keyfiyyətinin artırılması və lülə konstruksiyasının modernləşdirilməsi dəqiqliyin nisbi şəkildə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur [Zaloga, 2012].

Lakin bu mərhələdə dəqiqlik hələ də məhdud idi və fərdi obyektlərin məhv edilməsi üçün yüksək mərmii sərfi tələb olunurdu. Bu isə həm logistika yükünü artırır, həm də əməliyyat tempini ləngidirdi. Nəticədə artilleriya əsasən taktiki dəstək vasitəsi kimi qalırdı və strateji təsir imkanları məhdud idi.

2.2.II mərhələ: Peyk və lazer əsaslı idarəetmə mərhələsi

İkinci mərhələ texnoloji inqilab mərhələsi hesab edilə bilər. Peyk naviqasiyası (GPS), inersial idarəetmə sistemləri və lazer hədəfləmə texnologiyalarının tətbiqi artilleriya və raket sistemlərinin keyfiyyətə yeni səviyyəyə keçməsinə səbəb olmuşdur.

Bu mərhələdə əsas dəyişiklik mərmimin və ya raketin uçuş zamanı istiqamətinin korreksiya oluna bilməsidir. İdarəolunan mərmilər hədəfə doğru trayektoriyasını dəyişə bilir və nəticədə dairəvi ehtimal yayınması (CEP) minimuma endirilir [Department of the Army, 2019]. Bu isə artıq sahə deyil, konkret obyektlərin məhv edilməsinə imkan yaratmışdır.

Peyk əsaslı sistemlərin tətbiqi operativ dərinlikdə yerləşən obyektlərin dəqiq vurulmasını mümkün etmişdir. Lazer yönləndirmə isə dinamik hədəflərin məhvinə asanlaşdırmışdır. Bu mərhələdə artilleriya və raket sistemləri artıq yalnız taktiki deyil, operativ səviyyədə təsir alətinə çevrilmişdir [Department of Defense, 2021].

Doktrinal baxımdan da ciddi dəyişiklik baş vermişdir. Müasir hərbi sənədlərdə uzun mənzilli dəqiq zərbələr əməliyyatın başlanğıc mərhələsində təşəbbüsün ələ keçirilməsi üçün əsas vasitə kimi göstərilir [U.S. Army, 2020]. Artilleriya artıq yalnız dəstək funksiyası daşımır, əməliyyatın strukturunu formalaşdıran alətə çevrilir.

2.3.III mərhələ: Şəbəkə inteqrasiyalı və çoxsahəli əməliyyatlara uyğunlaşdırılmış mərhələ

Üçüncü mərhələ müasir mərhələdir və informasiya əsaslı müharibə konsepsiyası ilə birbaşa bağlıdır. Bu mərhələdə dəqiq atəş sistemləri ayrıca silah kimi deyil, vahid şəbəkə daxilində fəaliyyət göstərən element kimi çıxış edir.

Kəşfiyyat peykləri, pilotsuz uçuş aparatları, radar sistemləri və elektron müşahidə vasitələri real vaxt rejimində məlumat toplayır və bu məlumat birbaşa atəş idarəetmə sistemlərinə ötürülür. Beləliklə, "sensor-to-shooter" zənciri minimum zamana endirilir [Joint Chiefs of Staff, 2021].

Bu mərhələdə əsas yenilik yalnız dəqiqlik deyil, qərarvermə sürətidir. Operativ temp artdıqca, düşmənin reaksiya imkanları azalır. İnformasiya üstünlüyü atəş üstünlüyünə çevrilir və bu, çoxsahəli əməliyyatların əsas prinsiplərindən biridir [NATO Standardization Office, 2016].

Eyni zamanda, süni intellekt və avtomatlaşdırılmış hədəf seçimi sistemləri tətbiq edilməyə başlanmışdır. Bu isə atəş planlaşdırmasının sürətini və effektivliyini artırır. Dəqiq atəş sistemləri artıq taktiki alət deyil, operativ-strateji planlaşdırmanın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir.

Beləliklə, dəqiq atəş sistemləri sadə atəş dəstəyindən çıxaraq müasir hərbi strategiyanın mərkəzi alətinə transformasiya olunmuşdur.

3. Operativ və strateji təsir

Dəqiq atəş sistemləri müasir əməliyyat sənətində operativ maneənin xarakterini əsaslı şəkildə dəyişmişdir. Ənənəvi əməliyyat modelində ön xətdə birbaşa qarşıdurma əsas yer tuturdu, müasir yanaşmada operativ dərinliyə təsir imkanları prioritet hesab olunur. Dəqiq atəş vasitələri düşmənin logistika xətlərini, ehtiyat qüvvələrini, komanda-idarəetmə mərkəzlərini və hava hücumundan müdafiə sistemlərini operativ dərinlikdə zərərsizləşdirməklə onun döyüş qabiliyyətini mərhələli şəkildə zəiflədir [U.S. Army, 2020].

Logistika infrastrukturunu müasir orduların davamlı fəaliyyətinin əsas sütunudur. Yanacaq, sursat, texniki təminat və ehtiyat qüvvələrin fasiləsiz hərəkəti əməliyyat tempini müəyyən edir. Dəqiq zərbələr vasitəsilə bu infrastruktur sıradan çıxarıldıqda düşmənin ön xətdə müqaviməti zəifləyir və əməliyyatın təşəbbüsü hücum edən tərəfin əlinə keçir. Bu, klassik attrisiya yanaşmasından fərqli olaraq funksional zəiflətmə strategiyasına keçidi nümayiş etdirir.

Operativ baxımdan dəqiq atəş sistemləri maneə edən qüvvələr üçün təhlükəsizlik zonası yaradır. Əməliyyat başlamazdan əvvəl həyata keçirilən dərin zərbələr düşmənin ehtiyat qüvvələrinin cəmləşməsinin qarşısını alır və onun koordinasiya imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu isə əməliyyatın tempini artırır və qərarvermə üstünlüyünü təmin edir. Müasir doktrinal yanaşmalara görə, sürət və qərarvermə dövrünün qısaldılması operativ üstünlüyün əsas göstəricilərindəndir [Joint Chiefs of Staff, 2021].

Çoxsahəli əməliyyatlar konsepsiyası çərçivəsində dəqiq atəş sistemləri informasiya üstünlüyünün kinetik nəticəyə çevrilməsini təmin edən əsas alət kimi çıxış edir. Kəşfiyyat peykləri, pilotsuz uçuş aparatları və elektron müşahidə sistemləri vasitəsilə əldə edilən

məlumat real vaxt rejimində atəş idarəetmə sistemlərinə ötürülür. Nəticədə “sensor-to-shooter” zənciri qısalır və reaksiya müddəti minimuma enir [NATO Standardization Office, 2016].

Bu mexanizm əməliyyat mühitində sinerji yaradır. Hava zərbələri, elektron müharibə və kiber əməliyyatlar ilə sinxronlaşdırılmış dəqiq artilleriya və raket zərbələri düşmənin sistemli şəkildə iflic edilməsinə şərait yaradır. İnformasiya üstünlüyü beləliklə atəş üstünlüyünə transformasiya olunur və operativ təşəbbüs qorunur.

Strateji baxımdan isə uzun mənzilli konvensional dəqiq zərbələr çəkəndirmə konsepsiyasının mühüm elementinə çevrilmişdir. Əvvəllər strateji çəkəndirmə əsasən nüvə silahlarına əsaslanırdısa, müasir təhlükəsizlik mühitində yüksək dəqiqlikli və uzaqmənzilli konvensional sistemlər də effektiv çəkəndirmə vasitəsi kimi çıxış edir [International Institute for Strategic Studies, 2023]. Bu sistemlər qarşı tərəfin strateji obyektlərini risk altında saxlayaraq onun qərarvermə azadlığını məhdudlaşdırır.

Dəqiq atəş sistemlərinin strateji əhəmiyyəti həm də eskalasiya nəzarəti ilə bağlıdır. Selektiv və məhdud miqyaslı zərbələr vasitəsilə siyasi rəhbərlik genişmiqyaslı müharibəyə keçmədən güc tətbiq edə bilir. Bu isə münaqişələrin idarəolunan səviyyədə saxlanmasına imkan yaradır və eskalasiya riskini azaldır.

Beləliklə, dəqiq atəş sistemlərinin operativ və strateji təsiri üç əsas istiqamətdə özünü göstərir:

1. Operativ dərinlikdə funksional zəiflətmə;
2. Çoxsahəli əməliyyatlarda informasiya üstünlüyünün atəş üstünlüyünə çevrilməsi;
3. Konvensional çəkəndirmə və eskalasiya nəzarəti mexanizminin gücləndirilməsi.

Nəticə etibarilə, dəqiq atəş sistemləri artıq yalnız taktiki alət deyil, müasir hərbi strategiyanın struktur elementinə çevrilmişdir. Onların təsiri döyüş meydanının hüdudlarını aşaraq operativ planlaşdırma və strateji qərarvermə səviyyəsinə qədər genişlənmişdir.

ÇOXSAHƏLİ ƏMƏLİYYATLARDA DƏQİQ ATƏŞ SİSTEMLƏRİNİN ROLU

Müasir hərbi əməliyyatlar artıq yalnız quru qoşunlarının qarşdurması ilə məhdudlaşmır. Müharibə çoxölçülü mühitdə – quru, hava, dəniz, kosmos və kiber məkanın qarşılıqlı inteqrasiyası şəraitində aparılır. Bu yanaşma çoxsahəli əməliyyatlar (Multi-Domain Operations – MDO) konsepsiyası ilə ifadə olunur. Çoxsahəli əməliyyatların əsas məqsədi müxtəlif əməliyyat mühitlərində əldə olunan üstünlüyü vahid operativ effektdə çevirməkdir [Joint Chiefs of Staff, 2021].

Bu kontekstdə dəqiq atəş sistemləri kinetik icra komponenti kimi çıxış edir. Yəni informasiya, kəşfiyyat və müşahidə vasitələri tərəfindən toplanmış məlumatın real təsirə çevrilməsi məhz dəqiq atəş vasitələri ilə həyata keçirilir. Başqa sözlə, dəqiq atəş sistemləri çoxsahəli əməliyyatların “son mərhələ təsir mexanizmi” funksiyasını yerinə yetirir.

3.1. İnformasiya Üstünlüyündən Atəş Üstünlüyünə Keçid

Çoxsahəli əməliyyatların əsas prinsiplərindən biri informasiya üstünlüyüdür. Peyk sistemləri, pilotsuz uçuş aparatları, radioelektron kəşfiyyat vasitələri və radar kompleksləri real vaxt rejimində hədəf məlumatını ötürülməsi qərarvermə dövrünü qısaldır və əməliyyat tempini artırır [Department of Defense, 2021]. Bu, OODA dövrünün (Observe–Orient–Decide–Act) sürətləndirilməsi deməkdir. Qərarvermə zəncirinin sürətlənməsi düşmənin reaksiya imkanlarını məhdudlaşdırır və təşəbbüsün qorunmasına şərait yaradır.

Real vaxt rejimində hədəf məlumatının ötürülməsi qərarvermə dövrünü qısaldır və əməliyyat tempini artırır [Department of Defense, 2021]. Bu, OODA dövrünün (Observe–Orient–Decide–Act) sürətləndirilməsi deməkdir. Qərarvermə zəncirinin sürətlənməsi düşmənin reaksiya imkanlarını məhdudlaşdırır və təşəbbüsün qorunmasına şərait yaradır.

Dəqiq atəş sistemləri bu mərhələdə informasiya üstünlüyünü kinetik nəticəyə çevirir. Əgər informasiya toplansa, lakin onu effektiv zərbəyə çevirmək mümkün olmasa, operativ üstünlük əldə edilə bilməz. Bu baxımdan dəqiq artilleriya və raket sistemləri çoxsahəli əməliyyatların praktiki icra alətidir.

3.2. Domenlərarası Sinerji və Sinxronlaşdırma

Çoxsahəli əməliyyatların əsas xüsusiyyətlərindən biri müxtəlif domenlərdə həyata keçirilən fəaliyyətlərin sinxronlaşdırılmasıdır. Məsələn:

- Hava qüvvələri düşmənin hava hücumundan müdafiə sistemlərini zəiflədir;
- Kiber əməliyyatlar komanda-idarəetmə sistemlərinə müdaxilə edir;
- Elektron müharibə vasitələri rabitə kanallarını bloklayır;
- Bu anda dəqiq artilleriya və raket sistemləri prioritet hədəflərə zərbə endirir.

Beləliklə, müxtəlif domenlərdə yaradılmış zəiflik eyni vaxtda kinetik təsirlə möhkəmləndirilir. Bu sinerji əməliyyatın effektini qat-qat artırır və sistemli iflic mexanizmi yaradır [NATO Standardization Office, 2016].

3.3. Operativ Dərinlik və Manevr Azadlığı

Çoxsahəli əməliyyatlar yalnız ön xətdə deyil, operativ dərinlikdə də üstünlük qazanmağa yönəlib. Dəqiq atəş sistemləri düşmənin arxa təminat obyektlərinə, ehtiyat qüvvələrinə və komanda mərkəzlərinə zərbə endirməklə onun operativ strukturunu parçalayır.

Bu, manevr edən qüvvələr üçün təhlükəsizlik və azad hərəkət mühiti yaradır. Əgər düşmənin arxa infrastrukturunu zəiflədilsə, onun ön xətdəki müqaviməti sistemli şəkildə azalır. Bu yanaşma çoxsahəli əməliyyatların əsas strateji məqsədlərindən biri olan “düşmənin sistem kimi sıradan çıxarılması” konsepsiyasına uyğundur [U.S. Army, 2020].

3.4. Texnoloji İntegrasiya və Avtomatlaşdırma

Müasir mərhələdə dəqiq atəş sistemləri avtomatlaşdırılmış atəş idarəetmə sistemləri ilə təchiz olunur. Süni intellekt əsaslı hədəf prioritetləşdirmə və atəş planlaşdırması qərarvermə prosesini sürətləndirir.

Şəbəkə mərkəzli müharibə şəraitində məlumatın sürətli ötürülməsi və integrasiya olunmuş komanda strukturunu operativ çevikliyi təmin edir. Bu isə çoxsahəli əməliyyatların əsas prinsipi olan sürət və koordinasiya tələblərinə cavab verir [Joint Chiefs of Staff, 2021].

3.5. Strateji Ölçü

Çoxsahəli əməliyyatlar yalnız taktiki və operativ səviyyədə deyil, strateji səviyyədə də təsir yaradır. Dəqiq atəş sistemlərinin uzun mənzilli və selektiv tətbiqi eskalasiya idarəetməsinə imkan verir. Lokal və hədəfli zərbələr vasitəsilə genişmiqyaslı münaqişəyə keçid olmadan təsir göstərmək mümkündür.

Bu isə müasir təhlükəsizlik mühitində çevik və idarəolunan güc tətbiqi modelinin formalaşmasına şərait yaradır.

4. Nəticə

Dəqiq atəş sistemləri XXI əsr müharibələrinin strukturunu və dinamikasını əsaslı şəkildə dəyişdirərək müasir hərbi strategiyanın mərkəzi elementinə çevrilmişdir. Əgər ənənəvi müharibə modellərində üstünlük əsasən qüvvə kəmiyyətinə və uzunmüddətli attrisiya prosesinə əsaslanırdısa, müasir mərhələdə həlledici amil operativ sürət, informasiya üstünlüyü və yüksək dəqiqlikli zərbə imkanlarıdır. Bu transformasiyada dəqiq atəş sistemləri əsas rol oynayır.

Birincisi, bu sistemlər taktiki səviyyədə yüksək effektivlik yaratmaqla yanaşı, operativ dərinlikdə sistemli təsir formalaşdırır. Düşmənin komanda-idarəetmə strukturlarının, logistika infrastrukturunun və ehtiyat qüvvələrinin selektiv şəkildə məhv edilməsi onun funksional qabiliyyətini zəiflədir. Bu isə döyüş meydanında birbaşa qarşıdurmadan əvvəl üstünlük əldə etməyə imkan verir [U.S. Army, 2020]. Beləliklə, taktiki zərbə operativ nəticəyə transformasiya olunur.

İkincisi, dəqiq atəş sistemləri çoxsahəli əməliyyatların ayrılmaz hissəsi kimi informasiya üstünlüyünü kinetik üstünlüyə çevirir. Real vaxt rejimində kəşfiyyat məlumatlarının atəş vasitələrinə integrasiyası qərarvermə dövrünü qısaldır və əməliyyat

tempini artırır [Joint Chiefs of Staff, 2021]. Bu isə müasir müharibənin əsas prinsiplərindən biri olan təşəbbüsün qorunmasına xidmət edir.

Üçüncüsü, strateji səviyyədə uzun mənzilli konvensional dəqiq zərbələr çəkəndirmə mexanizminin mühüm komponentinə çevrilmişdir. Nüvə silahından istifadə etmədən də yüksək təsir gücünə malik selektiv zərbələr endirmək imkanı müasir təhlükəsizlik mühitində eskalasiya nəzarətini təmin edən çevik alət yaradır [International Institute for Strategic Studies, 2023]. Bu, strateji planlaşdırmada yeni balans modelinin formalaşmasına səbəb olmuşdur.

Bundan əlavə, dəqiq atəş sistemləri resursların daha səmərəli istifadəsinə imkan verir. Minimum sursat sərfi ilə maksimum effekt əldə olunması həm iqtisadi, həm də əməliyyat baxımından üstünlük yaradır. Bu xüsusiyyət uzunmüddətli əməliyyatların davamlılığı baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Eyni zamanda qeyd edilməlidir ki, bu sistemlərin effektivliyi yüksək texnoloji infrastrukturdan və şəbəkə inteqrasiyasından asılıdır. Elektron müharibə və kiber müdaxilə riskləri onların fəaliyyətinə təsir göstərə bilər. Buna görə də müasir doktrinal yanaşmalarda alternativ naviqasiya sistemləri, müdafiə mexanizmləri və çoxkanallı idarəetmə strukturlarının inkişafı prioritet hesab olunur [Department of Defense, 2021].

Nəticə etibarilə, dəqiq atəş sistemləri müasir hərbi strategiyada üç əsas funksiyayı yerinə yetirir:

1. Taktiki səviyyədə selektiv və yüksək effektiv zərbə;
2. Operativ səviyyədə sistemli zəiflətmə və manevr üstünlüyü;
3. Strateji səviyyədə konvensional çəkəndirmə və eskalasiya nəzarəti.

Bu funksiyaların vəhdəti dəqiq atəş sistemlərini müasir müharibədə taktiki vasitədən strateji təsir alətinə transformasiya etmişdir. Müasir doktrina və əməliyyat sənətində bu sistemlərin rolu artmaqda davam edir və texnoloji inkişaf fonunda onların əhəmiyyəti daha da güclənəcəkdir [U.S. Army, 2020].

Beləliklə, dəqiq atəş sistemləri müasir hərbi strategiyada yalnız bir silah kateqoriyası deyil, operativ düşüncə və strateji planlaşdırmanın əsas dayaqlarından biri kimi çıxış edir.

5. REFERENCES

1. Department of Defense (2021). *Joint publication 3-09: Joint fire support*. Washington, DC: U.S. Department of Defense. (in English)
2. Department of the Army (2019). *Army techniques publication (ATP) 3-09.60: Techniques for multiple launch rocket systems*. Washington, DC: U.S. Department of the Army. (in English)
3. FM 3-09 (2020). *Fire support and field artillery operations*. Washington, DC: U.S. Department of the Army. (in English)
4. International Institute for Strategic Studies (2023). *The military balance 2023*. Routledge. (in English)
5. Joint Chiefs of Staff (2021). *Joint publication 3-0: Joint operations*. Washington, DC: U.S. Department of Defense. (in English)
6. NATO Standardization Office (2016). *Allied artillery procedures (AArtyP-1)*. Brussels, Belgium: NATO Standardization Office. (in English)
7. U.S. Army (2020). *Army doctrine publication (ADP) 3-09: Fires*. Washington, DC: U.S. Department of the Army. (in English)
8. Zaloga, S. J. (2012). *Soviet rocket artillery of World War II*. Osprey Publishing. (in English)